

26.39x14.77	1	53 עמוד	ישראל היום! - שישיבת	31/05/2024	90411477-3
מאגנס - הוצאת ספרי - 25910					

אילוף הסוררת

בספרה "בנות סוררות" רחל מנקין מספרת באופן מרתק וחי את סיפור הנערות היהודיות, "הסוררות", במאה ה-19 - שהמציאות הובילה אותן להמיר את דתן

איל חיות-מן | עיון

"בנות סוררות", ספרה המחקרי של רחל מנקין, מספר סיפור מרתק שנשכח: בגליציה של מפנה המאה ה-19 מאות נערות יהודיות אורתודוקסיות עזבו את בתי הוריהן והמירו את דתן לנצרות. התופעה היתה רווחת כל כך, שניתן לה שם בשיח הציבורי היהודי בן התקופה – "שאלת הבנות" – והיא הפכה סלע מחלוקת וכלי ניגוח במאבקים בין חסידים, ציונים, ניאור-אורתודוקסים וזרמים נוספים.

במחקר מפורט המבוסס על מגוון מסמכים ועדויות, מכתבים ופרוטוקולים של בתי משפט – מנקין מציגה מקרה מבחן מרתק לאופן שבו קהילות דתיות מנהלות משא ומתן עם סביבתן, מגיבות ללחצים ומשתנות בהתאם.

המסורת היהודית, מהתלמוד והלאה, הנהיגה חוקים ברורים מאוד לגבי חינוכם של בנים – אבל היה לה הרבה פחות מה לומר על חינוכן של בנות. לא היתה חובה הלכתית ללמד בנות את עיקרי הדת היהודית או את התורה שבעל פה, וקיימים אפילו מקורות מהם עולה שהדבר ממש אסור – ובראשם דבריו של רבי אליעזר בן הורקנוס במסכת סוטה פרק ג, "כל המלמד את בתו תורה כאילו לומדה תפלות". מבחינה היסטורית, חינוכן של רוב הנערות היהודיות נעשה כנראה בעיקר במסגרת הביתית וכלל מעט

היבטים אינטלקטואליים.

במחצית השנייה של המאה ה-19 פגשה המסורת הזו בחוקי חינוך חובה, שהלכו ונעשו נפוצים ברחבי אירופה. באופן אירוני, בעוד קהילות אורתודוקסיות (ובייחוד חסידיות) במזרח אירופה עשו כל שביכולתן כדי להגן על בנייהן מפני החינוך הממלכתי, לא היתה להן בעיה עקרונית עם האפשרות שחינוך כזה יוצע לבנות. להפך, הורים ומנהיגי קהילות שמחו לשלוח אותן למסגרות חינוך חילוניות או נוצריות. אותן בנות מילאו את המכסות שקבעו השלטונות, וכך הותירו את הבנים ב"חדר" ובתלמודי התורה.

התוצאה היתה דור של נערות שקיבלו חינוך הכיר לל לימודי שפה, היסטוריה פוליטית ונצרות קתולית; שהתחברו לנערות לא יהודיות בנות גילן (לעיתים אף לנערים לא יהודים); שחלמו על קריירה ולימודים באוניברסיטה; ובעיקר, נערות שלא היה להן כמעט דבר במשותף עם בחורי הישיבה שהוריהן ביקשו לשדך להן בתום הלימודים. רובן נכנעו בכל זאת לתכתיבי ההורים. אלה שלא – מצאו בהמרת הדת מפלט מהחיים שהסביבה ביקשה לכפות עליהן. ספרה של מנקין מחולק לשישה פרקים. חלקו הראשון סוקר את המצב הפוליטי, החינוכי והמשפטי הייחודי בגליציה, כמו הדומיננטיות של המפלגות הנוצריות. באותה תקופה, אגב, הגיל שבו אדם נחשב בגיר עמד על 24, והגיל שבו ניתן היה

להמיר את הדת היה 14. כך, הנתיב העיקרי לנערות שרצו להתמרד נגד סמכות הוריהן היה להמיר את דתן ולבקש מקלט באחד המזורים.

בהמשך, הספר מספר את סיפורן של שלוש נערות בורחות: מיכלינה אראטין, נערה מקרקוב שנשבתה בקסמה של הנצרות הקתולית; דבורה לבקוביץ', בת כפר שחלמה על אהבתו של קצין אוסטרי; ואנה קלוגר, בת לשושלת חסידיית חשובה שמצאה מקלט זמני במנזר, תבעה את הוריה ברדישה שיתירו לה ללמוד באוניברסיטה, והשלימה לבסוף דוקטורט בהיסטוריה. הפרקים משחזרים לפרטי פרטים את סיפוריהן על בסיס מסמכים היסטוריים שונים בני התקופה, ומקימים לחיים את דמויותיהן יוצאות הדופן ואת המאבק המורכב מול הוריהן.

בהמשך מנקין דנה בייצוגים של "שאלת הבנות" בספרות התקופה, ובין השאר מציגה פרשנות מרתקת לסיפור "תהלה" של ש"י עגנון. על בסיס סדרה של רמזים שנשתלו לאורך הסיפור, מראה מנקין כי בתה של תהלה, שנכנסה בה "רוח רעה" ו"נטרפה דעתה", המירה למעשה את דתה, ותוך כדי כך בייטלה שידוך שהוצע לה. סיפורה של הבת מתגלה כשחזור כמעט מדויק של סיפור מיכלינה אראטין. מנקין גם מדברת על התגובה האורתודוקסית – הקמת הסמינר לבנות "בית יעקב", שנועד לענות על הצורך בחינוך יהודי לנערות. הסיום אמביוולנטי:

מצד אחד, העולם האורתודוקסי (שמוכר היום כחרדי) נאלץ להתאים את עצמו לאילוצי המציאות ולשנות את גישתו לחינוך נשים. מנגה, "בית יעקב" (רשת בתי ספר שפועלת עד היום) נועדה, למעשה, להעניק חינוך בסיסי, ובה בעת לחסום את דרכן של נשים אל השכלה אוניברסיטאית. כדבריה של מנקין, היה מדובר ב"מהפכת נגד: קרב בלימה שנועד לצמצם את המגע של נשים עם החברה והתרבות שבחוץ... ולטפח בהן יראת שמים וגאווה בזהותן היהודית האורתודוקסית".

"בנות סוררות" הוא ספר אקדמי על כל המש"תמע מכך: הוא מרבה בהפניות ובהערות שוליים, ולעיתים נדמה שהסיפור שאותו הוא מספר טובע תחת עומס הפרטים. עם זאת, מדובר בסיפור מרתק, וכזה שיש לו חשיבות לא מבוטלת גם לישראל של שנת 2024.

בנות סוררות,
רחל מנקין.
תרגום: יביתח בריל
מאגנס